

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. Маргарита Ангелова Стефанова-Бакрачева,

СУ Св. Климент Охридски

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор” в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки”, професионално направление 3. 2. Психология

Автор: **Катя Милева Пенева**

Тема: **Модели на интимно партниране и индивидуално благополучие**

Научен ръководител: Проф. д-р Румяна Божинова

Общо представяне на процедурата

Със заповед № РД-6-456 / 23.11.2020 на Директора на ИИНЧ-БАН по решение на НС от 19.11.2020 г. на основание чл. 31, ал. 1 и ал. 2 от Правилника за прилагане на ЗРАСРБ, чл. 6, ал. 5 от Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в БАН съм определена за член на Научното жури по защита на дисертационен труд на тема Модели на интимно партниране и индивидуално благополучие за придобиване на образователната и научна степен „Доктор” в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки”, професионално направление 3. 2. Психология. Представените от докторанта материали на хартиен и електронен носител отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и правилника за приложението му и включва всички предвидени документи.

1. Обща характеристика на дисертационния труд – обем и структура

Дисертационният труд е разположен на 149 страници, резултатите са илюстрирани с 27 таблици и 30 фигури. Структурата е традиционна - три глави, с увод, заключение, използвани източници и едно приложение. Използваните източници са 116 (16 на кирилица и 100 на латиница), като следва да се отбележи включването и на класически автори, и на нови изследвания. Структурата на дисертационния труд се отличава с добър

баланс, изложението е фокусирано и задълбочено. Стилът и изложението са ясни, прецизирани и организацията на цялата дисертация следва стройна логика и фокус от начало докрай.

В първа глава стегнато и точно са изведени подходите към изучаваните въпроси и предпоставките на изследването. Параграфите в тази теоретичната част са логично подредени от по-широката рамка на психичното благополучие към стесняване на фокуса към отношенията в двойката. Специално следва да се отбележи включването на емпирично изведени от собствената работа на докторанта модели на партниране на лица, потърсили консултация. Те са разширени и допълнени с резултатите от проведеното изследване, което демонстрира траен интерес по темата и желание на автора да задълбочи и обвърже научно консултативната си практика.

В трета глава са представени получените резултати, като организирането ѝ е съгласувано с дизайна на изследване. Даден е аргументиран отговор на поставените задачи и потвърждение на издигнатите хипотези.

Теоретичният обзор дава адекватна основа за изведения от Пенева във втора глава модел на изследване. Формулираните цел, задачи и хипотези на изследването адекватно отразяват неговия замисъл и пътя за реализирането му. Моделът на изследване е прецизен, задачите операционализират целта и са подкрепени с хипотези, които авторът издига на базата на представените в теоретичната част изследвания и с допълнение на собствените си очаквания по отношение на мястото на изведените от модели на партниране, които са централни за работата.

Предложеният от Катя Пенева дисертационен труд е фокусиран върху специфично изведени за целите на изследване модели на партниране и връзката им с качеството на общуване и удовлетвореността в двойката като фактори, определящи индивидуалното благополучие, което се разглежда като съставено от емоционално, социално и психично. „Индивидуално благополучие“ е термин, различен от познатите в полето на позитивната психология, който Катя Пенева обосновава за избора си на

модел за дисертационното изследване, обвързвайки го със спецификата на двойковите взаимоотношения като опит за интегриране на класическите подходи към психичното благополучие – евдемоничен и хедонистичен и модела на социално благополучие. Този избор кореспондира с развитието на изследванията в перспективата на процъфтяването - обединяване на изследователските парадигми в търсенето на оптимална личностна ефективност.

Въпросът за значението на качествените отношения за психичното благополучие е обект на траен интерес, към който докторантът добавя още един щрих - през призмата на промените в партньорските отношения в съвременния свят в търсене на запазеното традиционно и новите моменти. Моделите на партниране, чието влияние се проследява, са разгледани не като формална демографска характеристика, а като носители на определен тип съдържание и анализирани от гледна точка на адаптивността им, което също следва да се отбележи като нов момент.

Избраната от Пенева тема е подчертано актуална и дисертабилна както от научна, така и от приложна гледна точка. Динамиката в партньорските отношения и формализирането им е очевидна като една от многото промени днес, което отразява както личен избор, така и обусловеността на избора от икономическите и социалните отношения на средата. Това извежда на преден план способността на човек за адаптация и себерегулация, пренесени в интимната сфера и представлява въпрос, който отваря ново поле за проучвания.

2. Литературна осведоменост и теоретична подготовка на кандидата

В работата са представени множество теоретични концепции за анализирани конструкти, което показва, че докторантът познава добре съществуващите подходи към разработваната тема. Представеният анализ на теоретичния материал демонстрира уменията на Катя Пенева да систематизира, анализира, обобщава и прави изводи по отношение на ключовите за работата понятия. Следва да се отбележи съдържателното, а не хронологично представяне на класически и съвременни концепции и

модели и обосноваването на избора от автора модел на изследване, който е прецизно представен. При проследяване на изследванията по въпросите за психичното благополучие и семейните отношения коректно са отразени и провежданите в България изследвания. Обзорът на теоретичните подходи и концепции по темата показва способността на докторанта да проучва, да анализира, да обобщава и да прави изводи на ключови за проблематиката термини и понятия.

3. Методичен подход

Моделът на изследване е коректно изведен, целта е добре формулирана, конкретизирана в девет ясно експлицирани задачи, обвързани със седем хипотези, четири с конфирматорен и три с експлораторен характер. Методите на изследване в пълна степен съответстват на целите и задачите на дисертационния труд. Изследването е количествено, реализирано с два въпросника: Въпросник за семейна адаптивност и кохезия и Въпросник за психично здраве и благополучие. Те са представени в пълен вариант в приложение. Въпросниците са напълно адекватни за реализиране на изследването. Важно да се отбележи е, че единият използван въпросник е и нормиран, така че може да бъде използван в консултативната практика. Надлежно са описани характеристиките и надеждността на използваните въпросници. Изследваните лица са 426, като извадката е добре балансирана. Статистическите методи за обработка на данните са прецизно съобразени с поставените задачи и характеристиките на скалите. Приложените методи за обработка на данните са коректно описани и обосновани. Количествените данни са допълнени с резултатите от качествения компонент, част от изследването – проведени интервюта. Процедурата на провеждане на изследването е детайлна и отразява организацията му.

4. Значимост и убедителност на получените резултати, интерпретациите и изводите

Данните са прецизно обработени и анализирани. Резултатите, описани в третата глава, са много добре подредени, следват логиката на поставените задачи. Направените изводи са релевантни на задачите и обективно отразяват резултатите от изследването. Получените резултати са описани и анализирани коректно, на високо професионално ниво. Те са представени в табличен и графичен вид, което улеснява възприемането им и фокусира труда. Таблиците и фигурите са информативни и прецизно оформени. Самият анализ на резултатите е коректен и без свръхнитерпретации. Очертаните тенденции отварят възможности за задълбочаване на поставените въпроси, а съществен момент е приложената стойност на получените резултати. Тя е демонстрирана в изведените портрети на лицата в различни модели на партниране.

5. Критични бележки към дисертационния труд

Катя Пенева аргументирано отчита ограниченията на изследването и посоките за бъдещо разширяване на резултатите. Мога да допълня само, че има малко разминаване в превода спрямо коректно отразеното в Приложението. Като препоръка бих посочила, че адаптивността, която се очертава в резултатите, може да бъде разширена и в изведени насоки за бъдещи изследвания и като цяло мисля, че с малко разширение в приложен аспект трудът е много подходящ за публикуване.

6. Характер на научните приноси

Моделите на партниране са разгледани през перспективата на себерегулация и като индивидуални избори, обусловени в известна степен от социалната рамка. Приложимостта на очертаните психологически измерения на отражението на моделите на партниране като възможни негативи и позитиви носят безспорна стойност за прилагане в консултативната работа. Приемам напълно описаните от докторанта пет приносни момента в дисертационния труд, които са с изследователски и

приложен характер. Всички очертани приноси имат научна и практическа стойност и са оригинални по същността си, надграждат съществуващите знания и изследвания в областта на партнирането и психичното благополучие.

Предложеният комплексен модел на изследване на интимното партниране разширява съществуващите изследователски подходи. Концепцията за индивидуално благополучие очертава възможността за проследяване на взаимодействието, но и самостоятелните траектории на изграждане на емоционално, социално и психично благополучие. Устойчивостта и динамиката са потвърдени в очертаното заключение за влияние на средата, като основен детерминант на партньорството и удовлетвореността остава възприеманото качество на общуване в двойката. Значимост в по-общ план има приносният момент, очертаващ, че промените в социален план и формите на съжителство се отразяват именно в преплитането на индивидуалните и социалните фактори – кохабитацията бележи все повече сходства с традиционната форма на брачни отношения. В приложен план голямо значение има приносът, описващ, че независимо от формата на партниране, удовлетвореността може да бъде поддържана.

7. Оценка на качеството на научните трудове на докторанта, свързани с покриването на минималните национални изисквания

Авторефератът е добре структуриран на 40 страници и отразява съдържателно дисертационния труд и напълно отговаря на изискванията. Катя Пенева е представила три публикации по темата на дисертационния труд от 2017 г. и 2018 г., което покрива минималните изисквания за придобиването на научна и образователна степен „доктор“.

8. Личен принос на кандидата в изследванията по дисертацията

Определено личи авторския подход в представения дисертационен труд. Моделът на изследване отразява позицията на дисертанта към извеждането на нов ракурс в изучаването на партнирането в двойката.

Използваният термин „индивидуално благополучие“ също отразява личен поглед на автора. Акцент представлява индивидуалното възприемане на удовлетвореността и свързаността в двойката, което също е интересен ракурс в сравнение с традиционното описване на различията при изследване на партньори, при което акцент също остава субективно възприеманата реалност и актуална ситуация. Очертаването на мястото на модела на партниране е нов въпрос, поставен от Катя Пенева, който има и висока приложна стойност. Дисертационният труд показва, че докторантката има задълбочени познания по темата на дисертацията, може да планира и проведе самостоятелно изследване и да изпълни поставените задачи.

9. Заключение

Предложеният от Катя Пенева дисертационен труд представя автора като високо компетентен специалист в областта на психологията, с много добра теоретична подготовка и умение да анализира и систематизира научно знание, със способност да поставя и провежда самостоятелно сериозни емпирични изследвания. Специално трябва да се подчертае ориентацията ѝ към значим от научна и приложна гледна точка въпрос. Дисертационният труд напълно отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и правилника за прилагането му. Научните приноси са от теоретичен и приложно-практичен характер.

Посоченото по-горе ми дава основание да дам своята положителна оценка и предлагам на членовете на Научното жури да гласуват положително за присъждане на Катя Милева Пенева на образователната и научна степен „Доктор“ по направление „Психология“.

07.12.2020 г.
София

Изготвил рецензията:
/доц. д-р Маргарита Бакрачева/